

PETKOVICS KÁLMÁN:

## Kezdet

Éjfél van, csend...

A toronyóra tizenkettőt kondul, s valahol hosszan, elnyújtottan kakas kukorékol. Néhol kutyák vonítanak, talán éppen az üres istálló bejáratánál, ahol tegnap ilyenkor még lovak rángatták a rácsból a penészszagú kukoricaszárat, ma pedig néma csend húzódott a strajfák közé is.

Enyhe szellő fut a házak felett, a sudár nyárfák ritmusra suhognak az alvógen. Túl a nyárfákon húzódó mocsaras lápokban békák kuruttyolnak. A hold sápadt fénysugarakkal szórja teli az udvarokat. Milyen szép is... Házak, kerítések, kiskapuk, ablakok, fák, de emberek sehol... Kutyavonítás, kakaskukorékolás, békakuruttyolás, de emberi hangok sehol... Csak az éj szerelme lebben mindenütt, és a természet muzsikál lágyan, elmerengőn.

Kővári János házából gyér lámpafény szűrődik az utcára. Megvilágítja az öreg epérfát, mely mogorva árnyat vet az árokpárt zöldelő pázsitjára. Benn a szobában egy férfi bóbiskol az asztalnál. Már harmadszor kel fel ezen az éjszakán, harmadszor gyújt lámpát, hogy a fény majd eloszlatja a kábító gondolatokat. Csalódottan visszafekszik az ágyra. Eltűnik a fény is, és újra homály, a szürke koratavaszi éjszaka selymes árnya lapul a házak falához, a fákhöz, kerítéshez, mindenhova...

Kővári János tágranyilt szemmel bámulja a sötétséget. Gondolkodik, valamin nagyon töri a fejét, valamit meg akarna tudni, valami nagy dolgot, olyasfélé, amivel beláthatna az élet titkaiba...

Hánykolódik.

Lerúgja a takarót, kérges kezével görcsösen belemarkol a vánkosba. Forró homlokához szorítja öklét, mintha valahová irtózatosa, akarva ütni, de nem tudja hová, csak öklét szorítja, míg az erek meg nem sajdulnak hosszú ujjában.

Ahogy megfordul az ágyon, vacog a derekaj szalmája, s ez a nyers súrlódás agyába hasít. Újra feltápáskodik és az ágy előtt mereven kinyújtja végtagjait. Ásít. Azután az asztalhoz lép, keres valamit, közben fellöki a vízes poharat. Hangos káromkodására felébred a felesége.

— Mit keres?

— Gyufát.

— Minék?

— A lámpát meggyújtani...

— Ugyan feküdjön le! Még alig múlt éfél...

Visszabotorkál az ágyhoz, és lomhán ráveti magát a takaróra. Megpróbálja lecsukni a szemét, de a pillák, mintha rugóra járnának, újra felpattannak. Szeme előtt lebeg a szürkesség, táncolnak a falak, az öreg kemence is mintha elmozdulna helyéről, aztán minden egybeolvad, minden szürke semmiséggé válik... S ebből a semmiségből kibontakozik az elnök alakja. Az elnök és a két szövetkezeti ember... Igen, akik tegnap eljöttek a lóért, a kocsniért, az ekéért... Azok...

— Asszony, hányra mondta az elnök!

Az asszony álmosan szól, hangja sóhajszerűen tör elő a dunyhá alól.

— Hétre.

— Az ügyvéd tanyájára, mi?

— Persze, az a központi tanya.

János nem szólt többet. Az alakok még mindig kápráztak szemében, majd lassan szétfoszlottak, de a szürkesség tovább gomolygott, és újra formálódott, lóvá, kocsniá, ekévé és... egy fogassá... Behűnyja a szemét. Nem akarja látni a fogast. De hiába... A fogas a zárt pillákon is át-lebeg... Mert azt nem adta oda a szövetkezetnek. Letagadta... Most el akarja adni másnak, Buckai Andrásnak, aki hatezer dinárt kínált érte tegnap... De még nem adta oda.

S lebeg előtte a fogas, megelevenednek az alakok is, az elnök, a szövetkezeti emberek, a központi tanya, a ló, a kocsni, az eke... Megmozdul az ágyban, rúg a takarón, a vánkost kétrét gyúri... Az alakok mozognak... A központi tanya... S őt valami húzza, húzza a központi tanyára... De mi ez? Mi húzza? A ló? kocsni?... Nem lehet! Hisz, hogy belépett, az csak véletlen. Olyan véletlen, mint amilyen véletlenül most egyszerre eltűnnek az alakok, és a szeme megszűnik káprázni... Persze, hogy véletlen! Ha nem haragudott volna meg annyira a Bodrosokra, be se lépett volna... De ezek végkép kihozták a béketúrésból. Van belőlük itt az alvégen három család, s ha elkezdenek valakit marni, annak menekülnie kell az utcából, mert nem hagyják nyugton. Őrá még a régi világban kezdtek pekkölni, amikor fel akart csapni disznókupecnek. A Bodrosok valamennyien disznókupecnek voltak már és az ő házából minden vevőt elijesztettek: »Ne vegyék meg azt a disznót, mondták, mert vészes!«...

Akkor csaptak össze először, másodszor pedig, mikor a magyarok a földet osztották. Ő is kapni akart a »dobrovác parcellákból«. Igényelt is három holdat, de a Bodrosok, akik egyhamar nagy tűzharcosok lettek, megint elébe álltak.

Amikor János bement a faluházára, ők már ott voltak a jegyző irodájában. Úgy nézték az új főjegyzőt, mint hűséges kutya a gazdáját, amikor az csontot kínál neki. Mikor elmondta, miért jött, Bodros Jóska előlépett a kályha mellől:

— Kenek minek a föld?!

— Ke, nem nagyon érdemli meg, — kontrázott Gábor, — mindig az állam szekerit tóltá. Meg van is kenek három holdja...

A legidősebb Bodros, az András, nem szólt bele János ügyébe, csak borzas bajuszát sunyin pödörve alázatosan pislogott a szemüveges főjegyzőre. Mellén kitüntetések sorakoztak. Ki tudja, honnan szerezte azokat?

A főjegyző mozgolódott a széken, majd furcsa, idegen hangleyjtéssel Jánoshoz szólott:

— Maga kérem, hogy hívják magát?

— Kővári János.

— Kérem, maga, hogy is mondjam kérem... nem kaphat földet! Érti? Magának van, kérem...

Aranykeretes pápaszeme mögül úgy pislogott Jánosra, mint a patkány, mikor az kidugja fejét a lyukból, ahogy odaöntik a lovaknak az abrakot.

— Megértette, kérem?

János nem szólt, de mentén szeretett volna elsüllyedni az irodában. Kegyetlenül elszégyelte magát.

De ez is elmúlt...

Jött a másik fordulat, amit nagyon feszült hangulat követett. Az emberek napokig még az utcára sem mozdultak ki. A hírek kiskapuról kiskapura osontak: »Hallottátok, Bodros András elmenekült...«

Jöttek vissza a »dobrovácok«, követelték lovaikat, kocsijukat. De örült akkor Kővári János, hogy ő nem kapott földet a magyaroktól... A Bodrosok is meghúzták magukat. Hetekig nem lehetett látni se Jóskát, se Pistát, se Gábort.

Az alvógen csend volt. Csak néhol feszültek szokottnál szorosabbra az idegek, és a »dobrovácok« csaptak néha lármát, de mire nagyjából visszaszereztek elhagyott holmijaikat, ők is megbékéltek.

Kővári János sohasem olvasott annyit, mint azon a télen. Sanyi fia összeszedett egy zsák könyvet az elmenekült főjegyző lakásáról, és elraktározta a padláson. Ő ezt nem is tudta, csak arra lett figyelmes, hogy a gyerek napokon keresztül fent bóbiskol. Ejnye, mit csinálhat ez a gyerek? Felment hát megnézni. Akkor látja ám, hogy egész könyvsorok állnak a kakasülön. De nem is akármilyenek... Mind piros vászonba kötve.

— Hát ezek meg hunnan?

— Hoztam — mondta a gyerek.

— Hunnan?

— Ki vótak dobáva az uccára, oszt hazahoztam.

Erre megnyugodott, és szemügyre vett egy pirosfedelű regényt. Mindjárt el is olvasta az első mondatokat, aztán hóna alá csapta, és leballagott a létrán. Később annyira megszerette a könyveket, hogy még a saroki bandába sem járt el. Pedig micsoda eseményeket tárgyaltak az emberek a tél utóján! S ő nem is tudott erről, csak Berkes Pali, a szomszédja, szólította meg egyszer, hogy valami földet osztanak, el kellene menni.

— Osztanak? — kérdezte megütődve János.

— Persze, a nagygazdákét...

— Oszt hun osszák?

— Az iskolába...

— Hallod, nem szeretem én az ilyen osztásokat... A magyarok is osztottak, oszt, úgy-e, nem lett benne köszönet... Látod, a Bodrosok is hogy jártak.

— Azok nem jártak valami rosszul, mert megint ott forgódnak.

— A Bodrosok?

— Azok hát, most ment a Gábor is.

S Kővári Jánost a kíváncsiság elcsalta a földosztó bizottság tárgyalására. A zsúfolt teremben iparkodott előre tolnakodni, hogy valamit halljon is. A nagy tolongásban pillantotta meg a Bodrosokat az első sorokban. Melege lett hirtelen, és kiment a levegőre, azután gondterhesen hazafelé indult.

Csak később hallotta meg, hogy a Bodrosok négy-négy holdat kaptak a Rudics-féle birtokból.

Találkozott is velük egyszer, de nem fogadták köszönését.

Könnyű élet mutatkozott akkor, hanem később egyre komolyodtak az idők. Kitűnt, hogy nem lakodalom készül ebben az új világban, hanem valami nagy munka, amihez bizony sok veríték kell. Jöttek a beszo­l­gá­l­ta­ta­so­k. Az adóval sem lehetett elmaradozni. A faluházára új plakatokat ragasztottak, amelyek arról beszéltek, hogy többet kell termelni. Nála nem volt baj semmiben, mert mindent szeretett idejében elintézni. Hanem amerre ment, mindenfelé csak panaszkodtak az emberek.

— Ezt nem lehet kibírni...

— Ami sok, az sok...

Egy alkalommal találkozott Bodrosokkal is a nagyokosmában. Iszogattak és odaintették őt is az asztalhoz. Gábor, a legidősebb ezzel fogadta:

— Ke, beadta a búzát?

— Be.

A Bodrosok úgy elhallgattak, mint akit pofon ütöttek. Csak Pista, a legfiatalabb vett magának bátorságot.

— Megbolondult ke — mondta oktatólag. — Rászoktassa ezeket, akkor nem bír tülük szabadulni. Más embernek nem terem annyi búzája hogy be bírja anni.

János bólintott.

— Nem szeretek tartozni.

— Nem éppen errű van szó — mondta Bodros Jóska szinte parancsolón. — Hanem arrű, hogy több megértéssel gondoljon a többire.

— Hát ki az a többi?

— Eh, nem érti ke. Itt vagyok például én! Nekem nyóc mázsa termett. Kenek tizenöt, úgy-e? Nahát, kenek hét mázsával több van. Hét mázsával többet be bír adni. Nem? De ha ke be aggya, akkor tüllem is annyit követenek... Úgy-e? Ezé kő kenek eltagadni!

János úgy tett, mintha mindent megértett volna. Erre a Bodrosok még a poharukat is összekocintották vele. Ittak. S János, mintha az ital hozta volna eszébe, váratlanul kérdéssel fordult beszélgető társaihoz.

— Tik ganézzátok a földet?

— Nem.

— Mér?

— Kinek van kedve... — szólt gúnyosan mosolyogva Bodros Jóska, úgy, mint régen a főjegyző irodájában, vagy még régebben, mikor ő is disznókupec akart lenni. A bosszú oly hirtelen tódult agyába, hogy száján szinte akaratlanul röppent ki a merész mondat:

— Mér akarjátok annyira megcsalni az országot, ha tüle kaptátok a földet?!

A Bodrosok összenéztek: mi van ezzel az emberrel? Tán csak... tán csak nem lett kommunista?...

— Pedig most nem is magyarok vannak — tette hozzá János.

Gábor felpattant a székről.

— Kedet meg ki kérdezte?!

— Tán talpnyaló lett ke? — így Pista.

— Ha talpnyaló vónék, olyan vónék, mint tik!

Pista az asztalhoz ütötte poharát. Az üvegszilánkok szétpattantak a padlón.

— Ki a talpnyaló?!

— Ke!

— Én!?

S Kővári János megmarkolta a fiatal Bodros vállát, úgy, hogy moccani sem bírt.

— Hát ide figyelj öcsém! Én, mióta a világ vót, nem nyaltam senkinek a talpát. Érted? De te, meg a bátyád, a vitéz Bodros András, aki megszökött, meg valahányan, ahány Bodros van a világon, mindig csak talpat nyaltatok! Mikó gyűttek a magyarok, tik lettettek a legnagyobb tűzharcosok, mikó megfordult a világ, mikó itt is földet osztottak, akkora kommunisták lettettek, hogy csuda. De most, mikó be kő anni a búzát... — s itt elhallgatott, irtózatosan nagy szót akart mondani csak nem jutott mindjárt észébe. — Most meg... most meg, akkora reakciók voltak, hogy elmehetnétek Csurcsilékhó hasat nyöveszteni!

Az emberek, akik a kocsmában voltak, hängos nevetésben törtek ki. A Bodrosok leforrázottan ültek az asztalnál, valami ellenérven törték a fejüket.

— No, de ke se beszéljen — szólt hirtelen Gábor. — Mer ha ke rendes ember vóna, ott lenne, ahun Begyik Anti, meg a többi... A szövetkezetbe! De így jobb, úgy-e? Lehet feketézni is... Tudjuk mink!

... Annyira elfajult a vita, hogy végül is két milicista tudott csak rendet teremteni. Jánost is bekisérték a Bodrosokkal, de mikor meggyőződtek, hogy nem részeg, kiengedték. A Bodrosokat pedig lezárták három napra. Mikor kijöttek, Kővári János meg sem akarta látni őket... Már csak nem beszélék olyan emberekkel, akik a becsületeembe gázolnak... Méghogy én feketézek! Igaz, az asszony tíz dinárért adja a tojást, a tejet se a szövetkezetbe viszi, de hát ez még nem feketézés... Vagy az? Oszk ha bemennék a szövetkezetbe? Mi lenne? Mi van a Begyikkel meg a többivel? Fene bajuk sincs... Élnek, mint hal a vízben... Mi lenne velem? Én se halnék éhen... Nem! Megmutatom én azoknak a Bodrosoknak, hogy a szövetkezetben is csak rendes emberek kellene!

Másnap aláírta a belépési nyilatkozatot.

És most itt van: hánykolódik az ágyon és a fogason törí a fejét, amit talán mégsem kellene eladni... Vagy? Az ördög tud elég okos lenni! Úgy érzi, elhamarkodta a dolgot, várni kellett volna még... Megfordul az ágyon, s felsóhajt.

— Tán sose lesz reggel?

— Ugyan alugyík ke! — szól rá az asszony.

Erre feldühösödik.

— Aluggy te, ha bírsz!

Mérgében felkelt és az asztalon kotorászott. Nagynehezen megtalálta a gyufát és meggyújtotta a lámpát. Az asszony felnyitotta szemét.

— No, hány óra?

— Fél három.

— Akkó van még idő, az elnök azt mondta, hogy hétkő kezdődik a munka. Minek oda hamarabb menni. Úgy sincs a tanyán senki.

De hiába a meggyőző szavak, nem akart visszafeküdni. Tett-vett az asztalon, s csakhogy csináljon valamit, előkereste a szekrényből a belé-  
pési nyilatkozatot. Nézte. Ásítózott. Az asszony nem győzte türelemmel.

— Mondom, fekögygük ke le! — de nyomban megsokalta a használt hangnemet. Csenedesebben folytatta.

— Meg köll szokni ezt a szövetezetes életet...

De János közbevágott.

— Nem értesz te ehköz!

— Jó, ha nem értek, nem értek, akkó csak bóbiskojjúk ke... Bánom is én!

Csend.

János felkelt a székről, és az ágy alatt kutázott. Előkereste a bakancsot és a pantallót. Nézte, förgatta, majd öltözni kezdett. Először a bakancsal piszogott. Így van ez az álmos emberrel, vagy a kalapot teszi fel először, vagy a bakancsot húzza.

Miután felcsavarta a lábszagú kapcát, belelépett a bakancsba és neki-  
látott a befűzésnek. Két lyukba bele is húzta a pertlit, a harmadik lyukon is átdugta, közben megrántotta, s mivel a pertli nem volt hajlandó tovább nyúl-  
ni, mint amilyen hosszú volt, elszakadt. Az álmatlanság okozta ked-  
vetlenség most alkalmat nyert, hogy hangos formákban is kitörjön.

— Asszony!

— Mi van?

— Eszakatt a pertli!

— Édes istenem, hát máskó is elszakatt, és mégse fordítottuk föl a világot...

— Ne prédikáj, aggy valamit!

— Humman adjak? Nincsen. Nekem senki se írta az orromra, hogy pont máma szakad el a pertlije.

— Mondom, ne prédikáj, te azt tudhattad, hogy máma megyek a szö-  
vetkezetbe. Azt is tudhattad, hogy bakancsba megyek... De persze, én senki se vagyok má... Engem lehet mellözni is... De meg is vagyok veletek áldva!

— Ugyan má János...

— Eh, nem ér ez az élet semmit!

Lerúgta a bakancsot, és meztláb kiment. A tornácon előkerítette a feneke-  
tlen faklumpákat, és nagy zajjal kinyitotta a sorompót.

Kiment az istállóba.

Üres volt minden, se ló, se tehén...

Nem nyugodott.

Benn a szobában, a pertliszakadás előidézte lárására felébredtek a gyerekek, de nem merték szemüket felnyitni, míg meg nem sejtették, hogy apjuk valóban elhagyta a szobát. Mikor csapódott a sorompó, a tizenötéves Józsi talpra ugrott.

— Édesanyám, mért kiabált apa?

— Fekügg le, fiam... Mérges.

— Tán csak nem a kislány nyirkáta szét a pertlijét?

— Dehogy.

— Hát akkó a szövetkezet miatt?

— Persze, — mondta elcsuklón az anyja. — Tudtam én, hogy ez lesz a vége. Én iszom meg a levit...

A klumpák újra az ajtó előtt kopogtak.

— Fekügyy le — szólt az anyja Józsira, — mer maj kapsz egy nyaklevest!

A gyerek, mintha ébren se lett volna, már az ágyban volt.

János ismét öltözködni kezdett: Nagynehezen sikerült összetákolni az elszakadt pertlit is, azután rágyújtott, és intett az asszonynak.

— Kejj föl, ne lustákogy!

— Minek?

— Minek? Hallott valaki ilyet? Megyek a szövetkezetbe, te meg kosztot se csinász...

— Dehogy nem, de hun van még hét óra?

— No, ne beszélj!

Az asszony feltápáskodott. Kivitte a lámpát a konyhába és egy kis csomaggal tért vissza.

— Ebédet főztek? — kérdezte.

— Persze.

— Mit?

— Főzzél paprikást, füstöt odalassal... Mára ki akarom magam dógozni!

Vette a csomagot, és elment.

Az utcán foszladozott a hajnali szürkület...

Virradt.

